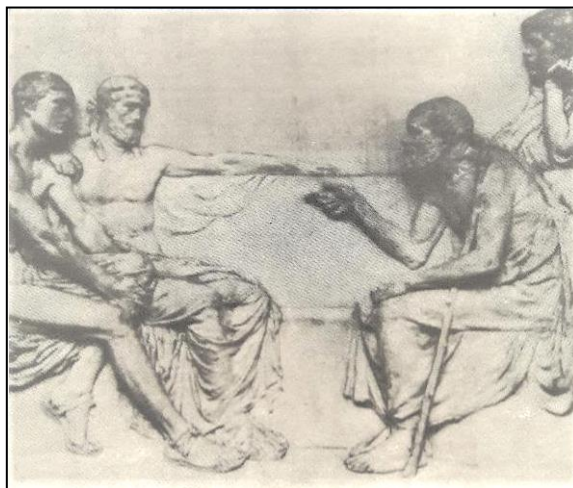

Mooie leugens

Mensen zijn na-apers. Wij leven in vaste gewoontes en beelden, manieren van denken die we steeds weer herhalen. Dat heet: mentale modellen, 'frames', mens- en wereldbeelden. Die plaatjes, die we overal opplakken, zijn gebrekkig en gekleurd. Toch herhalen we ze steeds en versterken ze daarmee. Dat is een never ending story.

Filosofie is de poging om uit het automatisme van dat na-apen te breken. Daartoe moet het redelijk denken gewekt worden uit zijn 'dogmatische sluimer'. Gewoonlijk laat je je immers leiden door behoeften en begeerten, allerlei strevingen waar je niet meer over nadenkt. Alleen het hoofd kan daar doorheen breken, met welbewust onderzoek. Dat is waar Socrates op uit was in zijn gesprekken. Zijn doel was in contact te komen met een beter, waarachtiger beeld, een 'dat ergens in de hemel te vinden is voor wie het wil zien'.¹ Maar dat is niet het onthechte, abstracte, begeerteloze beeld dat wij er vaak van maken. Integendeel.

Plato maakt dat al duidelijk aan het begin van de *Politeia*, de dialoog over wat rechtvaardigheid is. Het gesprek vindt plaats in het huis van Cephalus, een oude man. Cephalus betekent letterlijk 'hoofd', en Cephalus doet zijn naam eer aan door te zich gelukkig te prijzen dat de liefde, 'die razende en woeste dwingeland', hem niet meer lastig valt. Hij is als het ware alleen nog maar hoofd. 'Met de jaren ontstaat er op dat gebied [van de liefde] een groot gevoel van rust en bevrijding,' zegt hij.

'Wanneer de hartstochten hun ijzeren greep verliezen komen de woorden van Sophocles uit: dan zijn wij aan een bende razende dwingelanden ontkomen'.² Kort na die uitspraak trekt hij zich terug uit de discussie. Hij laat haar over aan zijn zoon Polemarchus en de andere jongeren, die nog helemaal in de ban zijn van de liefde.

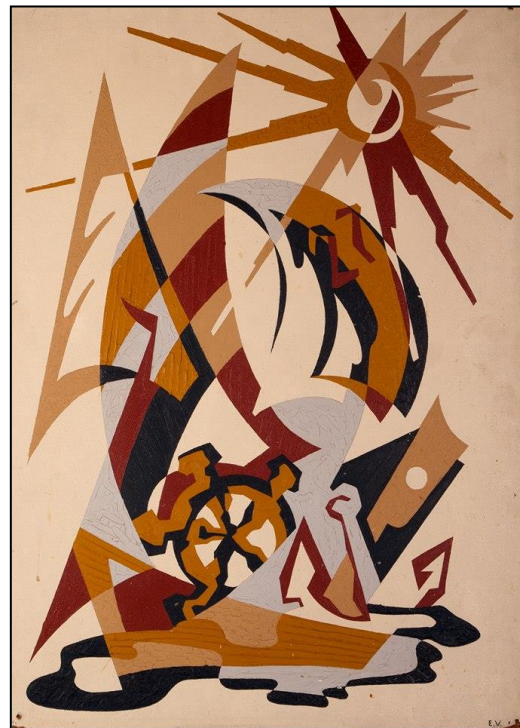
Mitchell beweert dat dat niet toevallig is³. Rechtvaardigheid is niet te ontdekken door je af te wenden van de begeerten en de drogbeelden die zij meebrengen. Het is alleen mogelijk door het omgekeerde, ze toe te laten, erop in te gaan, ermee aan de slag te gaan. Iemand bij wie de begeerten niet meer actief zijn kan geen werkelijk begrip ontwikkelen van rechtvaardigheid.

Sterker nog, rechtvaardigheid is alleen te vinden in de koortsige stad, die de begeerten uitvergroot, overvloed najaagt, oorlog aangaat, en alle grenzen van gematigdheid overschrijdt.⁴ De jacht op rechtvaardigheid wordt pas mogelijk wanneer de begeerten zich tonen zoals ze werkelijk zijn: grenzeloos. Oorlog is de voorwaarde voor vrede, grenzeloosheid de voorwaarde voor grenzen, overschrijding

van de norm de voorwaarde voor de norm. En op dezelfde manier is leugen de voorwaarde voor waarheid.

In de Politeia speelt Thrasymachus de rol van de oprechte aanhanger van leugens. Hij vindt dat het in het leven niet gaat om rechtvaardigheid, maar om de schijn van rechtvaardigheid, de indruk die anderen van je hebben. 'Iedereen moet zich aan de regels houden, maar als niemand het ziet overtreed ik ze.' Die houding laat twee soorten leugens zien, één in woorden en één in karakter. De eerste bestrijd je met woorden, door er tegen in te gaan ('is het niet beter om iemand uit één stuk te worden?'). De laatste is veel lastiger te bestrijden. Hoe kun je een zo diepliggend beeld vervangen door het beeld dat rechtvaardigheid uit zichzelf de moeite waard is na te streven? Ook als niemand je ziet? Dat is waar het onderzoek van de Politeia over gaat.

De boodschap ervan is, volgens Mitchell: leugens bestrijdt je met betere leugens. Je hebt er een ander soort leugen voor nodig, een fabel, een droom, een legende, een of ander sterk verhaal dat je een betere versie van jezelf laat zien. De Politeia is zelf zo'n verhaal, een krachtig tegengif tegen een diepliggende leugen. Het boek bevat allerlei ficties, zoals de allegorie van de grot, de mythe van Er, de parabel over de verschillende metalen waaruit mensen zijn gebouwd, goud, zilver of ijzer, allemaal verzinsels die bedoeld zijn om andere verzinsels uit te zuiveren. Niet dat zo'n verhaal puur door zijn

overtuigingskracht het andere, gebrekkige beeld kan vervangen. Maar het kan in ieder geval barsten aanbrenge in dat beeld, waardoor er licht naar binnen kan. 'There is a crack in everything. That's how the light gets in', zong Leonard Cohen.

Het zijn in feite betere leugens, mooie, aansprekende, waarachtige ficties. Kunst is de leugen die ons in staat stelt de waarheid te realiseren, zei Picasso.

¹ Politeia, 592 a.

² Ib. 329 c

³ Joshua Mitchell (2006), *Plato's Fable. On the mortal condition in shadowy times*. Princeton University Press, Princeton

⁴ Ib. 372 e, Mitchell 32.